

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Вивчення стану банківської системи України та аналіз тенденцій її розвитку дають підстави стверджувати, що за останні роки вона сформувалася як дворівнева, і в цілому відповідає вимогам перехідного періоду. Вона є важливою складовою фінансової системи держави. Фінансова система повинна безперервно та ефективно функціонувати, щоб мати спроможність ефективно розподіляти ресурси для найбільш ефективного продуктивного використання, виходячи з особливостей окремих галузей економіки. При цьому банківська система відіграє важливу роль в цьому процесі, активно впливаючи на соціально-економічні процеси держави в цілому. Вона є центром економічного механізму та взаємодіє зі всіма галузями економіки, населенням. Від надійного та ефективного функціонування банківської системи залежить ефективність розвитку всіх галузей господарства країни та, як наслідок, розвиток національної економіки.

На сучасному етапі розвитку фінансових систем та банківських, як їх складової, виникає необхідність поглибленого дослідження теоретичних основ їх функціонування, взаємозв'язків та взаємодії. Враховуючи глобальний характер фінансової сфери, на нашу думку, дослідження закономірностей еволюції фінансових та банківських систем є одним з найважливіших питань фінансової сфери. Тому, в умовах негативного впливу інтеграційних процесів на національну фінансову систему дослідження специфіки діяльності структури банківської системи, як основного суб'єкту фінансового ринку є найбільш важливим та актуальним.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивченням проблеми взаємодії та взаємозв'язку фінансової системи із банківською займалися такі провідні вітчизняні та іноземні економісти, як: В. Геєць, Н. Єгорова, О. Лаврушин, В. Матвієнко, С. Мочерний, О. Орлюк, А. Смулов, М. Савлук. В своїх дослідженнях вони досліджують місце банківської системи відносно інших подібних великих систем, які функціонують в економіці паралельно з банківською.

Так, Н. Єгорова та А. Смулов відмічають, що «необхідно, щоб між фінансовим та реальним секторами економіки підтримувалась раціональна пропорція: розвиток фінансового сектору повинен відповідати та підкріплюватися розвитком реального сектору економіки». [1, с. 15] М. Савлук стверджує, що «банківську систему слід розглядати відносно інших системних структур, з якими вона взаємодіє і створює як підсистема більш загальне утворення - економічну систему в цілому». [2]

Метою даної статті є визначення місця банківської системи як складової фінансової системи.

Виклад основного матеріалу. Вивчення сутності банківської системи та її структури неможливе без визначення її місця у фінансовій системі країни. Фінансова система держави – це сукупність відносин та інститутів, що здійснюють перерозподіл грошових потоків в економіці для вирішення найбільш важливих загальнонаціональних завдань. Розподіл і перерозподіл національного доходу здійснюється за двома основними напрямками:

- через систему державних фінансів (створення і використання на державному рівні фондів грошових коштів — бюджет, пенсійний і страхові фонди та ін.);
- через систему ринкових відносин, за допомогою реалізації споживачам специфічних послуг підприємствами, що спеціалізуються на діяльності у сфері грошового обігу і кредиту.

В економічній літературі приводиться багато визначень фінансової системи, однак їх всі можна звести до двох основних груп:

- перша, в котрій автори визначають фінансову систему як сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих частин, ланок, елементів, що безпосередньо приймають участь у фінансовій діяльності; [3, 4]

- друга, в котрій автори визначають фінансову систему як сукупність економічних відносин усіх суб'єктів господарювання та державних органів, що приймають участь в господарському житті. [5, 6, 7]

Структура фінансової системи країни [8] відображена на рис. 1.

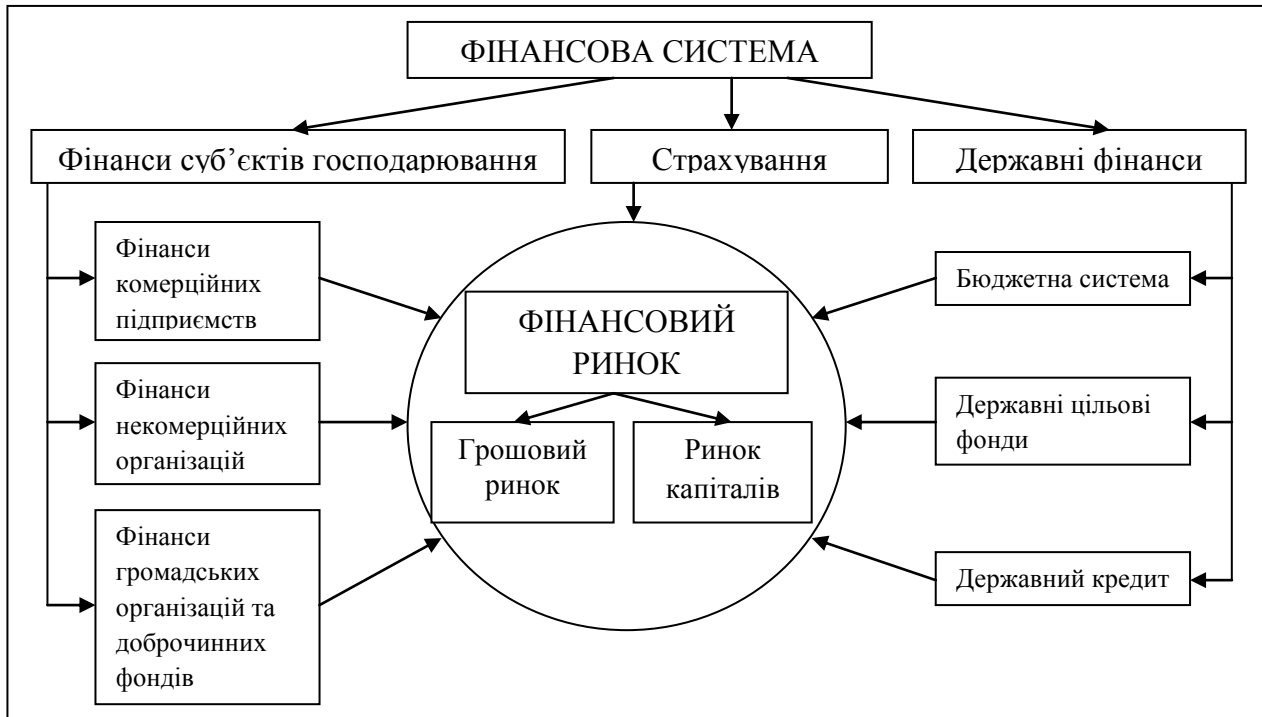

Рис. 1. Структура фінансової системи країни

З рисунку видно, що фінанси суб'єктів господарювання та державні фінанси становлять основу фінансової системи. Фінанси суб'єктів господарювання призначені для забезпечення діяльності підприємств. Діяльність суб'єктів господарювання в значній мірі залежить від забезпеченості фінансовими ресурсами і регулюється законодавчо – з державою, на підставі угод – з іншими суб'єктами.

Державні фінанси включають бюджетну систему, державні цільові фонди та державний кредит. Державний бюджет – це основний фонд фінансових ресурсів і головна, визначальна ланка державних фінансів. Ця ланка фінансової системи призначена для фінансового забезпечення виконання функцій держави (управління, оборони, економічної, соціальної). Фонди цільового призначення характеризують акумуляцію фінансових ресурсів для вирішення конкретних завдань і проблем. Характерною ознакою їх є фондівий характер і чітке визначення джерел формування і напрямків використання.

Страхування - це окрема ланка фінансової системи, яка відображає відносини з приводу формування і використання страхових фондів. У фінансовій системі вона займає проміжне місце між суб'єктами господарювання і державними фінансами. З одного боку страхові компанії здійснюють свою діяльність як суб'єкти підприємництва, з іншого-досить жорстко регламентується законодавчими та нормативними актами і підлягають контролю з боку Комітету з нагляду за страховою діяльністю, а управлінню - з боку Міністерства фінансів.

Фінансовий ринок – це важлива складова фінансової системи, яка посідає особливе місце. Специфічність цієї ланки полягає в тому, що вона приймає участь у русі грошових потоків через посередників – фінансово-кредитні установи. Фінансовий ринок виконує роль забезпечення, відокремлюється в окрему сферу. Поділяється на дві частини:

- грошовий ринок, який функціонує за допомогою кредитної системи, основою якої є банківська система;
- ринок капіталів, інструментом якого виступають цінні папери та акції (акції надають право власності, цінні папери, що не дають права власності).

Таким чином, перерозподіл фінансових ресурсів між галузями, регіонами, суб'єктами господарювання відбувається на фінансовому ринку, основою якого є банківська система. Значення банківської системи будь-якої країни полягає в організації грошового обігу і перерозподілі капіталів між суб'єктами економіки.

Банківська система бере участь у виконанні основних функцій фінансової системи шляхом [9, с. 30]:

- забезпечення способів переміщення фінансових ресурсів у часі та між окремими галузями;
- розробки та забезпечення способів управління ризиками;
- забезпечення механізму об'єднання фінансових ресурсів та їх розподілу між окремими суб'єктами господарювання;
- забезпечення безперебійного функціонування платіжних систем, зокрема шляхом вдосконалення способів клірингу та здійснення розрахунків, що сприяють торгівлі;
- забезпечення насичення ринку ціною інформацією, що дозволяє координувати децентралізований процес прийняття рішень в окремих галузях економіки.

При цьому необхідно, щоб розвиток фінансового сектору відповідав та підкріплювався розвитком реального сектору економіки. Схематично взаємодія банківської системи з навколишньою середою відображена на рис. 2.

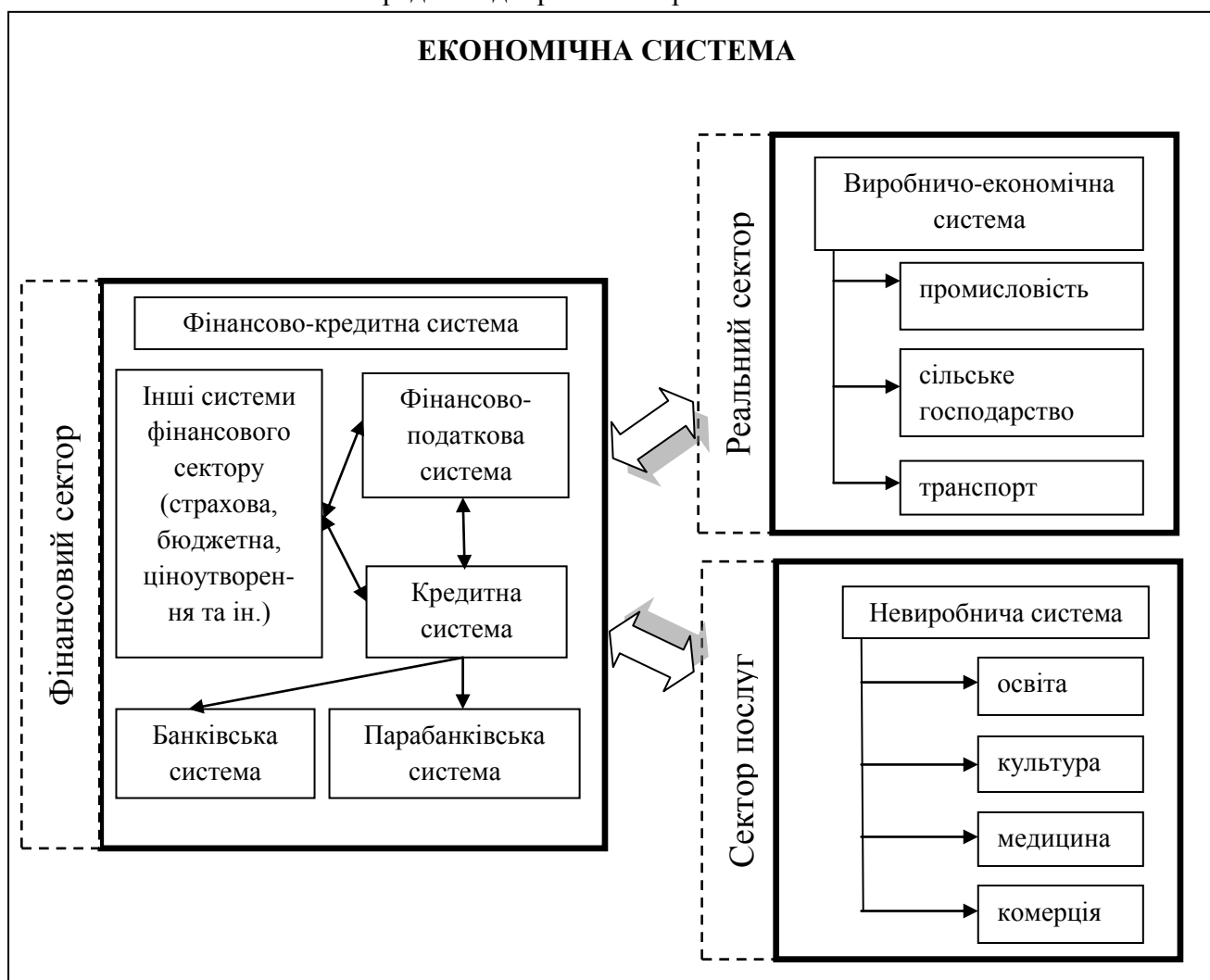

Рис. 2. Схема взаємодії систем різних рівнів

З рисунку видно, що банківська система взаємодіє з іншими фінансовими системами, такими як податкова, бюджетна, страхова та іншими, опосередковано як підсистема кредитної системи, а на пряму вона взаємодіє лише з парабанківською системою. Банківська система тісно взаємодіє із зовнішнім середовищем, одночасно виступаючи як підсистема більш великих утворень – кредитної, фінансово-кредитної та економічної систем країни, що

визначає функціонування її в рамках загально прийнятого законодавства та дотримання єдиних юридичних норм.

Діяльність банківської системи як підсистеми національної економіки підпорядкована цілям економічної політики держави і, на нашу думку, полягає в стимулюванні оптимальних темпів господарського розвитку. Бюджетна система, податкова система, система ціноутворення органічно взаємопов'язані із банківською системою і разом впливають на визначення цін у внутрішньому обігу та зовнішньоекономічній діяльності. Розвиток банківської системи не суперечить також загальним підвалинам і принципам суспільного життя.

Схематично місце банківської системи в суспільстві [10] зображено на рис. 3.

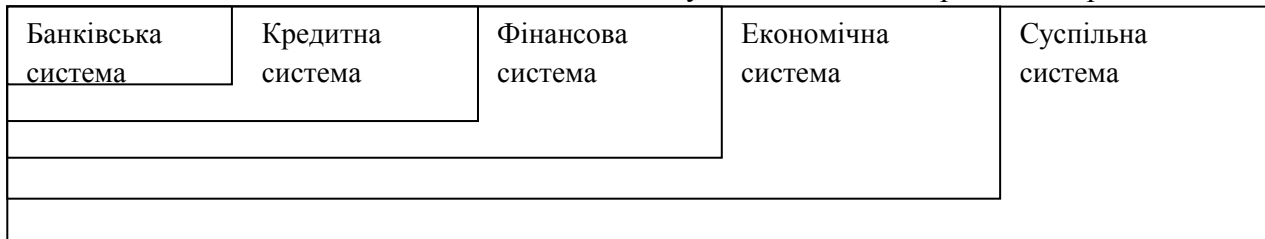

Рис. 3. Місце банківської системи в суспільній системі.

Не зважаючи на те, що в даній схемі банківська система віднесена до систем нижчого порядку в загальній економічній системі країни, саме вона є сполучною ланкою між всіма суб'єктами економіки.

Таким чином, банківська система є основою фінансової та економічної системи країни, тому вимоги банківської системи можуть отримувати статус державної політики в сфері фінансової діяльності, а діяльність банків не можна розглядати у відриві від виробництва, обігу і споживання матеріальних благ, від політики, ідеології, культури, освіти, соціальних і етичних орієнтирів, якими керуються члени суспільства.

Залежність поведінки банківської системи від процесів і явищ, що відбуваються в суспільстві, підтверджує історія функціонування грошового товару, а також і банківської системи в Україні, яка в ХІХ-ХХ ст. була нерозривно пов'язана з розвитком економіки, політики, ідеології, соціальних і етичних орієнтирів дореволюційної Росії та СРСР. Потім, після 1991 р., вона орієнтувалася на нові соціально-економічні чинники, пов'язані із здобуттям Україною незалежності.

Необхідність формування банківської системи як особливої структури, що діє в економіці країни, визначається двома основними групами причин [9, С. 37]:

- 1) пов'язані з необхідністю здійснення суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності, узгодження комерційних інтересів окремих банків із державними та суспільними інтересами – забезпеченням стабільності національної валюти і стабільної роботи банківських установ;
- 2) пов'язані з функціонуванням грошового ринку, забезпеченням збалансованості попиту і пропозиції на грошовому ринку і в кожному його секторі. Для забезпечення цього завдання банки повинні опиратися на значний набір банківських інструментів, що повинні відповідати вимогам мобільності. В такому разі при виникненні необхідності банківські установи зможуть заповнити будь-який сектор ринку, яким би вузьким чи не вигідним він не був.

З вище сказаного можна визначити дві основні цілі банківської системи:

- 1) забезпечення суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності з метою узгодження інтересів окремих банків із загальносуспільними інтересами;
- 2) забезпечення надійності і стабільності функціонування банківської системи в цілому з метою стабілізації грошей та безперебійного обслуговування економіки.

Відмітимо, що жодна з цих цілей не під силу окремому банку, яким би економічно могутнім він не був. Тільки скоординоване об'єднання їх в систему, зорієнтовану на зазначені цілі, робить досягнення їх реальним.

Для досягнення поставлених цілей, банківська система спроможна виконувати три функції [2]: емісійну, трансформаційну та стабілізаційну.

Емісійна функція, яку ще називають функцією створення платіжних засобів і регулювання грошового обороту, полягає в тому, що банківська система управляє пропозицією грошей та оперативно змінює масу грошей в обігу відповідно до зміни попиту на гроші. Відмітимо, що це ключова функція банківської системи: у її виконанні беруть участь усі ланки системи - центральний банк, усі банки другого рівня. При цьому звичайно керівне місце відведено центральному банку, на який покладено здійснення грошово-кредитної політики в країні.

Реалізація трансформаційної функції банківської системи залежить від рівня розвитку ринку позичкового капіталу у країні, так як вона полягає в зміні (трансформації) таких якісних характеристик грошових потоків, що проходять через банки, як рівень ризикованості, строковість та просторове спрямування.

Стабілізаційна функція є однією з суттєвих характеристик банківської системи в цілому, так як це функція забезпечення стабільності банківської діяльності та грошового ринку. Ця функція пов'язана з надзвичайно високою ризикованістю банківської діяльності. Функціонуючи переважно за рахунок залучених коштів вкладників, для банківської системи постійно існує проблема загроза втрати грошей, внаслідок цього банкрутство та втрата довіри до всієї банківської системи. Оскільки навіть тимчасовий збій може призвести до серйозних порушень циркуляції економіки, існує особливий економічний інтерес для забезпечення безперервного функціонування системи розрахунків банків. Фактично банки як посередники грошового ринку беруть на себе відповідальність перед інвесторами за банківський ризик своїх позичальників. Тому, на нашу думку, саме стабілізаційна функція впливає на рівень довіри клієнтів до фінансової системи країни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи результати проведеного дослідження можна сказати, що банківська система взаємодіє з іншими фінансовими системами, такими як податкова, бюджетна, страхова та іншими, опосередковано як підсистема кредитної системи, а на пряму вона взаємодіє лише з парабанківською системою. Банківська система тісно взаємодіє із зовнішнім середовищем, одночасно виступаючи як підсистема більш великих утворень – кредитної, фінансово-кредитної та економічної систем країни, що визначає функціонування її в рамках загально прийнятого законодавства та дотримання єдиних юридичних норм. Значення банківської системи будь-якої країни полягає в організації грошового обігу і перерозподілі капіталів між суб'єктами економіки.

Таким чином, банківська система є основою фінансової та економічної системи країни, тому вимоги банківської системи можуть отримувати статус державної політики в сфері фінансової діяльності, а діяльність банків не можна розглядати у відриві від виробництва, обігу і споживання матеріальних благ, від політики, ідеології, культури, освіти, соціальних і етичних орієнтирів, якими керуються члени суспільства.

На сьогоднішній день етап удосконалень і реорганізації банківської системи України продовжується, так як, саме вона лежить в основі економічної системи країни і є сполучною ланкою між всіма суб'єктами економіки. Діяльність банківської системи як підсистеми національної економіки підпорядкована цілям економічної політики держави і, на нашу думку, полягає в стимулюванні оптимальних темпів господарського розвитку. Тому удосконалення структури банківської системи країни має розглядатися як одне з пріоритетних завдань розвитку як банківської системи, так і національної економіки в цілому.

Література

1. Егорова Н.Е., Смулов А.М. Предприятия и банки: взаимодействие, экономический анализ моделирование: учеб.-практ. Пособие. – М.: Дело, 2002. – 456 с.
2. Савлук М. І. Гроші та кредит // www.library.if.ua
3. Финансовая библиотека // <http://lib.mabico.ru/1986.html>
4. Финансовая система // <http://financesys.ru/>
5. Система федеральных образовательных порталов // www.humanities.edu.ru/db/msg/35336
6. Экономико-правовая библиотека // http://www.vuzlib.net/fin_K/1-5.htm
7. Экономический словарь // http://abc.informbureau.com/html/oeiainiaass_nenoaia.html
8. Наукова бібліотека «Буковина» // <http://buklib.net/>
9. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації. – К.: Юніком Інтер, 2003. – 240 с.
10. Митрохин В.В. Принципы обеспечения устойчивости банковской системы // Финансы и кредит. - 2005. - № 26.

Резюме

В статье освещены дискуссионные вопросы относительно сущности и структуры финансовой системы страны. Определено место банковской системы в финансовой и экономической системах страны, а также уровни взаимодействия с другими системами, такими как бюджетная, налоговая и другими.